

Szociálpolitikai kihívások Európa idősödő társadalmaiban

Az Európa Tanács

1591-es számú Ajánlása (2003)

1. Európa a termékenység csökkenése és a várható élettartam növekedése következtében az elöregedési folyamatot tekintve jelenleg világelső. A termékenységi ráta az elmúlt két évtizedben drámai mértékben lecsökkent. Átlagosan 1,4 gyermek jut minden szülési korban lévő nőre, és az utódlási szint 2,1 alatt van gyakorlatilag az Európa Tanács minden tagországában. Jelenleg Európa népességének körülbelül a 20%-a 60 éves vagy annál idősebb, és 2050-re ez az arány nagy valószínűséggel 33%-ra fog növekedni.
2. Világviszonylatban nézve a Föld népessége 2000-ben elérte a 6,1 milliárdot, és jelenleg is évente 1,2%-kal növekszik. Az ENSZ népesedési becslése (2000 Revision) szerint a világ népessége 2050-re eléri a 9,3 milliárdot, ami 50%-os növekedést jelent.
3. Az öregedés, valamint a népesség csökkenése Európában, és ezzel párhuzamosan a világ népességének felgyorsult növekedése gazdasági, szociális, kulturális és környezeti kihívásokat jelent, és koncentrált politikai cselekvéseket igényel rövid-, közép- és hosszú távon. Az oktatás, a családtervezés és a migrációs politika külön figyelmet érdemel.
4. A politikai vita Európában már napirenden van. A Parlament különösen is felhívta a figyelmet az 1428-as Ajánlására (1999), mely „A jövő szenior polgárai: védelem, részvétel és előrelépés” címet viseli, valamint a szintén 1999-ből való 1254-es, „Az idősök egészségügyi és jóléti jogai: etikai és politikai irányelvek” című Ajánlására. Üdvözölte továbbá az európai kormányok reformkezdeményezéseit, valamint az Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), az Egészségügyi Világszervezet (WHO), a Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete (OECD), az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (Unece) és az Európa Unió útmutatásait és koordinációját.
5. A Közgyűlés üdvözölte a 2002-es, Elöregedésről szóló Madridi Nemzetközi Akcióterv Regionális Végrehajtási Stratégiáját. A Közgyűlés a legteljesebb mértékben támogatja a tagországok törekvéseit a fenti stratégia minél szélesebb körű alkalmazására, és üdvözli az Európa Tanács mind a kormányok közötti, mind számos nemzetközi szervezet közötti koordinációra tett kezdeményezését.
6. A Közgyűlés megállapítása szerint az elöregedő társadalom orvoslásához szükséges reformok tágabb politikai vita részét kell hogy képezzék. Az európai kormányzatok jelenleg is szembesülnek két, viszonylag ellentétes trend harmonizálásból eredő nehézségekkel: egyrészt a globalizálódó gazdaság nyomásából eredően a közkiadásokat és a munkaköltségeket csökkenteni kell a versenyképesség megőrzésének céljából, másrészt az európai polgárok jogos követeléseként erősíteni kell az európai szociális modellt, hogy fenntartható legyen a stabil és szociálisan prosperáló Európa.

7. Elérkezett az idő Európa szociálpolitikájának átgondolására, hogy szembe tudjon nézni az új kihívásokkal. Mivel minden ország különböző demográfiai struktúrával, kulturális, társadalmi és gazdasági sajátosságokkal bír, a Közgyűlés felhívja a figyelmet számos közös elvre az európai reformok irányításában.
8. A nyugdíjrendszerek, az egészségügyi rendszerek és a szociális háló fenntartásának érdekében a reformok egyik legfontosabb célkitűzése, hogy ne növekedjék tovább, illetve csökkenjen a függőségi ráta a gazdaságilag aktív népesség és a munkaerőpiacon jelen nem lévő populáció (munkanélküliek, nyugdíjasok, fiatalok, háztartásbeli férfiak és nők, hosszú lefolyású betegségben szenvedők) között, ez azonban együtt jár a foglalkoztatáspolitikai új megközelítésével.
9. Az elérendő cél érdekében különböző intézkedések bevezetése válik szükségessé. Lehetővé kell tenni, hogy az emberek hosszabb ideig dolgozhassanak, egészséges körülmények közt, biztosítani kell a dolgozók munkaerő-piaci képzését, illetve átképzését lehetővé tevő magán- és közberuházásokat, ösztönzőket kell kialakítani, különösen a fiatalok és az idősök alkalmazásával kapcsolatosan; és végül fejleszteni kell a vállalkozói kultúrát a családi formák megváltozásának, valamint a családi élet és a munka megfelelőbb összeegyeztetésével kapcsolatos elvárásoknak a figyelembe vételével.
10. A népesség öregedése az egészségügyi rendszer változását is megkívánja. Az időskori betegségek gyógyítási költségei exponenciálisan fognak növekedni a gyógyászatban bekövetkezett tudományos és technológiai fejlődésnek köszönhetően. Bár az öregedés önmagában nem betegség, és az idős kort nem szabad összekeverni az elgyengüléssel és a kóros állapottal, az egészségügyi szektor fejlesztése elkerülhetetlen.
11. A Közgyűlés aláhúzza, hogy a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságának kérdését nem lehet kizárólag a finanszírozás problémáira redukálni, más kihívásokat is szem előtt kell tartani: a szociális céloknak való megfelelést, a megvalósíthatóság biztosítását, a társadalom és az egyén változó szükségleteire való reagálást. A nyugdíjrendszerrel kapcsolatos legalapvetőbb elvárásokat az Európa Tanács jogi úton is meghatározta: ezek az Európai Szociális Charta (ETS No. 35), az Átdolgozott Szociális Charta (ETS No. 163), az Európai Szociális Biztonság Kódexe és a Végrehajtási Szabályok (ETS Nos. 48 és 48A), és az Átdolgozott Európai Szociális Biztonságra vonatkozó Kódex (ETS No. 139). A Közgyűlés megköveteli ezen standardok figyelembevételét a nyugdíjrendszerek megreformálásánál.
12. Az idősök körében tapasztalható nagyfokú szegénység és a méltóság elvesztése jelenti az egyik fő problémát. Ezért a Közgyűlés sürgeti a kormányzatokat, hogy állami nyugdíjakkal, illetve a nyugdíjellátási formákba beépített alapnyugdíjjal tartsák fenn az alapvető szolidaritást.
13. A tagállamok jelenlegi nyugdíjrendszerei általában egyrészt az adón vagy a fizetésből a folyósításkor történő levonáson (pay-as-you-go), másrészt a tőkepiaci bázisú teljes finanszírozási rendszereken alapulnak. A finanszírozási formák változatosabbá tétele üdvözlendő, de csak azzal a feltétellel, ha fokozottan ügyelnek a meglévő jogok sérülésének elkerülésére. Sőt a „meghatározott nyereség” (defined benefit) típusú szociális biztonsági rendszer is fennmaradhat, ha azt a „meghatározott hozzájárulás” (defined contribution)

rendszerébe integrálják – ahogy a svéd nyugdíjreform példázza. A korai nyugállományba vonulás szempontjából egy magasabb hozzájárulás követelményének tükröznie kell a munka jellegét.

14. A Közgyűlés üdvözli az OECD és az Európa Unió útmutatásait az öregkorban is tevékeny életmód elősegítésére irányuló stratégiák fejlesztésében, a nyugdíjkorhatár kitolására létrehozott finanszírozási ösztönzők kialakításában, az idősödő populáció társadalmi és munkabeli aktivitásának megőrzésében, a fokozatos nyugdíjaztatást és a nyugdíjasok alkalmazását nehezítő jogi és a fiskális akadályok leépítésében és a nyugdíjasok foglalkoztatásának szabályozásában. Minél későbbre tolódik a nyugdíjkorhatár, annál differenciáltabbá válik az egyes nyugdíjba vonulók kora, amely egyrészt a végzett munka természetétől, másrészt pedig a járulékfizetés hosszától függ.
15. A Közgyűlés ezért azt javasolja a tagállamoknak, hogy kezdjenek párbeszédet a szociális és a gazdasági partnerekkel, és hogy aktívan kampányoljanak a minél későbbi nyugdíjba vonulás érdekében. A folyamatot elősegítheti bizonyos ösztönzők (pl. adókedvezmények) bevezetése, illetve a korai nyugdíjazás szankcionálása. Továbbá, a szociális lefedettség biztosításának érdekében a Közgyűlés a munkaerő-kínálat rugalmasabb formáinak (rövid-távú szerződések, rendszertelen alkalmazás, az önalkalmazás bizonytalan formái) szabályozását szorgalmazza.
16. Ha a nők magas arányú munkaerő-piaci részvételét továbbra is fenn kívánjuk tartani, nagyobb figyelmet kell szentelni a reprodukivitást és a családi életet meghatározó tényezők, a fizetett munka és az otthon végzett munka összeegyeztetésének. Továbbá, a társadalmi változások azt sürgetik, hogy a fizetett és nem fizetett munka végzése kiegyenlítettebb legyen a férfiak és nők közt.
17. Az erős jóléti rendszerrel bíró fejlettebb országokban a nők számára kedvezőbb feltételek és a nagyobb intézményi támogatottság megmutatkozik az olyan modern viselkedési mintákban is, amelyek jobban összeegyeztethetők a gyermekvállalással. Ez azt jelenti, hogy az intézményi faktorok segíthetnek összeegyeztetni a gyermek utáni vágyat a változatos együttélési formákkal, a családalapítás idejének későbbre halasztásával, valamint a nők teljes értékű családi életre és karrierre irányuló törekvéseivel.
18. A Közgyűlés emlékeztet az Miniszterek Tanácsának R (96) 5-ös számú Ajánlására a családi élet és a munka összeegyeztetéséről, és a 2001-ben Ljubljanában június 20-22. között megtartott Európai Családügyekért felelős Miniszterek 27. Konferenciájának Zárónyilatkozatára a családi élet és a munka összeegyeztetéséről, amely felhívja a figyelmet a Gyermek és Családok Fórumának munkájára, és hangsúlyozza a közintézmények, a munkaadók, a dolgozók és munkáltatók szervezetei és a civil szervezetek közötti együttműködés fontosságát a célból, hogy valódi attitűdváltozást érjünk el nemcsak a közsférában, hanem az üzleti szektorban és a társadalom egészében.
19. Az adott körülmények között – számolva Európa aktívkorú populációjának hosszú távú csökkenésével, a munkaerő és a népesség elöregedésével, a növekvő időskori függőségi rátákkal – csak az idő múltával tudjuk megmondani, hogy a jövő gazdasági feltételei és a technológiai változások további munkalehetőségeket teremtenek-e, és megnövelik-e a

munkaerő iránti keresletet. Az európai országokban viszonylag magas foglalkoztatási költségek csökkentése közép- és hosszú távon a jövedelemadó és a munkavállalói terhek részleges, környezetvédelmi adóval történő kiváltásával képzelhető el.

20. Az elöregedés problémájának megoldása hosszú távon nem kizárólag fiskális, szociális - jóléti politikára vonatkozó és foglalkoztatási rendszereket érintő reformokat kíván meg, hanem attitűdváltozást, és az egyéni és társadalmi értékek újraértelmezését is. A családi felelősséggel, a gyermekgondozással, a nem hivatásszerű gondozással és az önkéntes munkával kapcsolatos attitűd is meg kell hogy változzék. A nem pénzért végzett munka társadalmi értékét tudatosítani kell, s ezt mindkét nem számára új és rugalmasabb foglalkoztatási formák kialakításában kifejezésre is kell juttatni.
21. Globálisan tekintve, a világ népességének várható 50%-os növekedése a természeti erőforrásokat még inkább leterheli, ami nemzetközi szolidaritást igényel a vagyon elosztása, az erőforrások méltányosabb és környezetbarát felhasználása terén. A Közgyűlés felszólítja a tagállamokat a 2002. augusztus 24 -szeptember 4. között Johanessburgban megtartott Fenntartható Fejlődés világkonferencián hozott határozatok teljesítésére.
22. A Közgyűlés azt javasolja, hogy a Miniszterek Tanácsa:
- I. ajánlja a tagállamoknak a fentebb megállapított irányvonalak megfontolását
 - II. utasítsa az Európa Tanács illetékes szerveit, hogy
 - a. nyújtsanak útmutatást és segítséget a tagállamoknak az egyes nemzeti nyugdíjrendszerek megreformálásához
 - b. a tagállamok és szociális partnereik bevonásával tartsanak nagyobb szabású vitát a nyugdíjreformokról
 - c. továbbra is törekedjenek a családi élet és a munka összeegyeztetésére, valamint a fizetett és a nem fizetett munka nemek közti egyenlőtlen arányának megváltoztatására
 - d. folytassák és fejlesszék az idős emberek foglalkoztatását, különös tekintettel emberi jogaik garantálására
 - e. fokozzák erőfeszítéseiket a nagyobb társadalmi szolidaritás megteremtéséért, különösen a generációk és a nemek közötti szolidaritás elérésére vonatkozó politikák felkutatásában
 - f. tekintsék át Európa migrációs politikáit és az alkalmas bevándorlási politikák lehetséges hatásait az európai munkaerő elöregedése és a népességfogyás következtében várható negatív hatások kiküszöbölésére.

A szöveget a Parlamenti Közgyűlés 2003. január 29-én hagyta jóvá.